

Андрій НАЛИВАЙКО

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет оборони України
(Київ, Україна)ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0675-9603>Електронна пошта: lebixivka-6591@ukr.net**ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗРОБЛЕННЯ
СТРАТЕГІЧНИХ ОБОРОННИХ БЮЛЕТЕНІВ УКРАЇНИ (2002–2021)**

У статті проаналізовано хід планування та розроблення Стратегічних оборонних бюлетенів України за результатами оборонних оглядів, проведених упродовж 2002–2021 років, що є однією з основних складових оборонного планування з питань оцінювання стану і готовності сил оборони до виконання завдань з оборони держави. Методами аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення автор дослідив становлення та розвиток оборонного планування у контексті удосконалення одного з його основних підсумкових документів – Стратегічного оборонного бюлетеня України. Джерельною базою дослідження стали відповідні нормативно-правові акти, наукові праці, присвячені оборонним оглядам і їх підсумковим документам, а також особистий досвід автора, отриманий під час участі у науковому обґрунтуванні окремих процедур розроблення Стратегічних оборонних бюлетенів України.

Ключові слова: оборонне планування, оборонний огляд, Стратегічний оборонний бюлетень, оцінка безпекового середовища, Стратегія воєнної безпеки.

Постановка проблеми. В умовах триваючої широкомасштабної збройної агресії з боку російської федерації проти України забезпечення готовності ЗС України та інших складових сил оборони до її відбиття залишається основним стратегічним напрямом реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. Це обумовлює необхідність пошуку більш ефективних шляхів та способів своєчасного запобігання й нейтралізації наявних загроз, підтримання та розвитку спроможностей ЗС України й інших складових сил оборони на сучасних засадах, наближених до принципів і стандартів, прийнятих у державах-членах НАТО.

Одними з найважливіших складових вищезначеного стратегічного напрямку реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони є розроблення та впровадження нових підходів до оборонного планування на основі спроможностей у Міністерстві оборони України (далі – МО України), Збройних Силах (далі – ЗС) України та інших складових сил оборони; удосконалення нормативно-правових актів, передбачених Законом України «Про національну безпеку України» (Стратегія національної безпеки України. 2020; Стратегія воєнної безпеки України. 2021; Стратегічний оборонний бюлетень Укра-

їни. 2021). Особливу увагу доцільно приділити удосконаленню Стратегічного оборонного бюлетеня України – документа оборонного планування, розробленого за результатами оборонного огляду, що визначає основні напрями реалізації воєнної політики України, стратегічні цілі розвитку та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів.

З огляду на це історико-ретроспективний аналіз планування, розроблення та реалізації Стратегічних оборонних бюлетенів України за результатами оборонних оглядів, проведених упродовж 2002–2021 рр., для покращення їх якості в майбутньому є актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх 25 років питанням організації та проведення оборонних оглядів як основної складової оборонного планування в силах оборони і розробленню та імплементації їх підсумкових нормативно-правових актів значну увагу приділяли вітчизняні науковці й практики: І. Руснак, П. Щипанський, О. Меліхов, А. Павліковський, А. Яковенко, В. Павленко, В. Корендович, П. Крикун, І. Романюк, А. Наливайко, Ф. Саганюк, О. Вонсович та інші.

У колективній монографії І. Руснак, Ф. Саганюк, А. Павліковський, П. Щипанський та В. Павленко проаналізували досвід проведення у Міністерстві оборони України і Збройних Силах України оборонного огляду в 2014–2015 рр., надали пропозиції щодо удосконалення окремих процедур під час наступних оборонних оглядів та певні методичні та практичні рекомендації щодо розроблення Стратегічного оборонного бюлетеня України (Руснак, І., Саганюк, Ф., Павліковський, А., Щипанський, П. & Павленко, В. 2018).

Учений О. Вонсович, підсумовуючи зміст головних аспектів Стратегічного оборонного бюлетеня до 2020 року, засвідчує недостатню підготовленість низки державних органів та структур до розроблення та реалізації таких стратегічних документів (Вонсович, О. 2020, с. 369–372). Це обумовлювалося низкою причин, зокрема недостатнім фінансуванням ключових галузей (оборонної, медичної, наукової, воєнно-промислової тощо), високим рівнем корупції, недостатнім рівнем ефективності діяльності Верховної Ради України, відсутністю системності та чіткого діалогу між основними гілками влади, низьким практичним результатом проведених реформ тощо. Достатньо амбітні положення зазначеного документа свідчили про прагнення держави до серйозних змін в оборонній галузі, проте, за такий короткий проміжок часу було великим досягненням реалізувати хоча б третину із задекларованих намірів. Зіставлення заявлених реформаторських кроків із існуючою на той час обстановкою свідчило про неможливість повноцінної реалізації документа.

У іншій науковій праці автор статті здійснив історико-ретроспективний аналіз організації та проведення оборонних оглядів в Україні під час оборонного планування упродовж 2002–2020 рр., оцінив їх результати для розроблення пропозицій про їх подальше удосконалення. Важливе місце у науковому дослідженні відведено розробленню підзаконних нормативно-правових актів за результатами оборонних оглядів, зокрема Стратегічних оборонних бюлетенів (Наливайко, А. 2024, с. 369–372).

Проаналізувавши вітчизняний та зарубіжний досвід стратегічного (оборонного) планування та проведення оборонних оглядів, а також врахувавши потреби подальшого реформування сектору безпеки і оборони України, О. Меліхов, А. Яковенко, О. Лазоренко й І. Романюк окреслили погляди на особливості оборонного планування на основі спроможностей і його впроваджен-

ня в інтересах розвитку Збройних Сил України та інших складових сил оборони на досвіді оборонного огляду 2019–2020 рр. і розроблення проєкту Стратегічного оборонного бюлетеня (Меліхов, О., Яковенко, А., Лазоренко, О. & Романюк, І. 2020, с. 130–156).

П. Крикун, В. Павленко й В. Корендович проаналізували процес розбудови системи оборонного планування і нормативно-правової бази України упродовж 2003–2023 рр. у контексті їх удосконалення впровадженням оновлених механізмів, що забезпечили б інтеграцію національної системи оборонного планування в аналогічну систему НАТО (Крикун, П., Павленко, В. & Корендович, В. 2024).

Таким чином, у вищезазначених та інших наукових працях (Можаровський, В., Крикун, П. & Денежкін, М. 2012; Руснак, І., Петренко, А., Яковенко, А., Романюк, І. & Кахно, В. 2017; Наливайко, А. 2022; 2023) лише частково, опосередковано або узагальнено були проаналізовані результати досліджень з організації та проведення окремих оборонних оглядів в Україні та розроблення їх підсумкових документів – Стратегічних оборонних бюлетенів України. Також у вказаних працях недостатньо: висвітлено питання систематизації процесу розроблення бюлетенів, здійснено їх історико-правовий аналіз, оцінено досягнення і втрати, узагальнено пропозиції про удосконалення та підвищення ефективності нормативно-правових актів оборонного планування.

Зважаючи на вищезазначене, **мета статті** – історико-ретроспективний аналіз планування й розроблення Стратегічних оборонних бюлетенів України упродовж 2002–2021 рр. та обґрунтування пропозицій про удосконалення окремих процедур його проведення.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 28 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року (Про національну безпеку України. 2018) за результатами оборонного огляду, після затвердження Стратегії національної безпеки України Міністерство оборони України розробляє Стратегію воєнної безпеки України, яка відповідно до Закону є основою для розроблення Стратегічних оборонних бюлетенів України, програмних документів з питань оборони та розвитку сил оборони, розвитку озброєння та військової техніки, оперативних планів і планів застосування сил та засобів оборони.

Проведення оборонного огляду й розроблення Стратегічного оборонного бюлетеня України

було започатковане у 2002 р. на виконання цілі програми «Партнерство заради миру» – Процес планування та оцінки сил. Рішення про проведення в Україні оборонного огляду було прийняте 7 червня 2002 р. під час засідання Комісії Україна – НАТО на рівні міністрів оборони у штаб-квартирі Альянсу.

З 2002 р. по 2004 р. відповідно до Плану дій був проведений перший в Україні оборонний огляд. За його результатами був розроблений Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року, затверджений Указом Президента України 22 червня 2004 року (Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року. 2004). Бюлетень визначив основні положення державної політики України в оборонній сфері на довгострокову перспективу, обрис ЗС України зразка 2015 року, напрями й шляхи його досягнення. Оборонний огляд проводили за методичної і консультативної допомоги експертів Міжнародного секретаріату НАТО та держав-членів Альянсу. У бюлетені було викладено офіційні погляди на розвиток воєнної політики України, наведено результати аналізу тогочасного стану військових формувань України та його відповідності воєнно-стратегічній обстановці, визначено шляхи перебудови оборонної сфери держави відповідно до її національних інтересів, зафіксовано офіційне бачення майбутньої моделі ЗС України, їх поетапної трансформації у напрямі досягнення кінцевих цілей воєнної реформи. Положення бюлетеня мали лягти в основу розроблення комплексу планувальних документів із реформування та розвитку ЗС України.

Збройні Сили України зразка 2015 року мали бути здатними до захисту національних інтересів, цілісності території держави через спільні дії на міжнародній арені, колективну оборону та міжнародні миротворчі операції. ЗС України нового типу, побудовані за принципом оборонної достатності, мали бути гнучкими, високомобільними (не лише тактично, а й стратегічно) та здатними реагувати на будь-які надзвичайні ситуації.

Приведення структури видів ЗС України до зразка 2015 року (разом із вилученням із бойового складу великої кількості озброєння та військової техніки, вивільненням зайвої інфраструктури) також передбачало упорядкування раціонального співвідношення чисельності їх особового складу, озброєння та військової техніки (за міжнародним досвідом). Функціональними структурами у складі ЗС мали бути: об'єднані сили швидкого реагування, основні сили оборони та Сили під-

тримки (підсилення). У бюлетені було оцінено і стан озброєння та військової техніки, визначено перспективу їх розвитку.

Аналіз фінансових показників розвитку ЗС України до 2015 року, наведених у зазначеному бюлетені, свідчив про дуже оптимістичний характер вихідних даних. Водночас, песимістичний сценарій розвитку економіки та відповідно наповнення оборонного бюджету звели нанівець плани воєнної реформи. Розбіжність між обсягами оборонного бюджету та його статей, вказаних у бюлетені та проєкті Державного бюджету на 2005 рік, унеможливили їх реалізацію у таких масштабах. Із запланованих заходів повністю або частково було виконано не більше 50 %, адже через завершення термінів технічної придатності та невиконання амбіційних планів закупівлі нового і модернізації наявного озброєння не вдалося змінити динаміку падіння боєздатності ОВТ, істотно знизився рівень підготовки військ тощо (Корендович, В. 2010).

Чинниками кризового стану ЗС України стали надлишкові структури та чисельність ЗС України, обтяжливість їх для економіки держави; досягнення критичного рівня технічного стану основних ОВТ і неприйнятні тенденції до його зниження; низька бойова готовність військових формувань; незбалансованість структури оборонного бюджету, за якої основна частка витрачалася на утримання особового складу. До цього кола проблем західні експерти віднесли відсутність реалістичної програми реформування. Пізніше за результатами проведених реформ цей список поповнився дисбалансом, що сформувався у співвідношенні чисельності бойових частин і частин забезпечення, кадрового складу.

Відповідно до Указу Президента України від 27 червня 2008 року № 598 упродовж 2010–2012 рр. було проведено другий оборонний огляд (Про проведення оборонного огляду. 2008), завдання якого передбачали:

- визначення потреб у спроможностях ЗС України, інших складових сил безпеки і оборони для гарантування безпеки держави на довгострокову перспективу;
- визначення або уточнення завдань сил оборони для кожного сценарію розвитку загроз;
- аналіз стану сектору безпеки і оборони, можливостей держави задовольнити потреби оборони у ресурсах;
- визначення перспективного обриса складових сектору безпеки і оборони із урахуванням фінансових ресурсів;

- визначення стратегії трансформації сил безпеки і оборони, досягнення перспективного обриса складовими сектору безпеки і оборони на основі збалансування потреб щодо гарантування безпеки з ресурсними, інтелектуальними, виробничими можливостями держави.

Заходи оборонного огляду проводили на єдиній методологічній та організаційній базі, зокрема на основі рекомендацій, заснованих на програмно-цільовому методі планування, що включало оцінювання середовища безпеки, визначення завдань, планування сил та ресурсів, окреслення перспективного складу й оргструктури сил, а також стратегію їх розвитку. До оборонного огляду залучили центральні органи виконавчої влади, провідні наукові установи, незалежні громадські організації, а також вітчизняних та іноземних експертів і фахівців.

За результатами оборонного огляду було розроблено проєкт Стратегічного оборонного бюлетеня України, затверджений Указом Президента України 8 червня 2012 року № 771 (Про Стратегічний оборонний бюлетень України. 2012). Бюлетень ґрунтувався на положеннях Закону України «Про засади зовнішньої і внутрішньої політики України», враховуючи положення проєктів нової редакції Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України (Про засади зовнішньої і внутрішньої політики України. 2010). Він заклав базу для формування комплексного національного підходу до безпеки України, коли усі інститути сектору безпеки і оборони України приймають виважені та узгоджені рішення з урахуванням їх повноважень і завдань.

Структурно бюлетень складався зі вступної частини, основних засад політики безпеки і оборони України, завдань складових сектору безпеки і оборони України, стану ЗС України та інших військових формувань і правоохоронних органів (Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, сил Міністерства надзвичайних ситуацій), перспективної моделі складових сектору безпеки і оборони, стратегії трансформації сил безпеки і оборони та заключної частини. Окремим розділом у бюлетені були визначені основні засади політики безпеки і оборони України, пріоритети зовнішньополітичної діяльності України у контексті гарантування воєнної безпеки.

У бюлетені було проаналізовано стан сил безпеки і оборони відповідно до визначених завдань за сценаріями застосування військ (сил), вказано

на незавершеність розпочатих реформ у ЗС України внаслідок недостатнього фінансування, низької ефективності проведення реформ і використання виділених ресурсів тощо; визначено мету розвитку ЗС України та інших складових сектору безпеки і оборони, а саме – досягнення здатності гарантовано забезпечити захист національних інтересів держави від загроз в умовах проведення позаблокової політики на основі принципу оборонної достатності та збалансованості потреб безпеки і оборони з ресурсними можливостями держави та функціонування в демократичному суспільстві; розроблено перспективний склад ЗС України; визначено стратегію трансформації сектору безпеки і оборони України, основні напрями, принципи та етапи його розвитку.

Досягнення перспективної моделі ЗС України пропонувалося здійснити проведенням взаємоузгоджених і всебічно забезпечених необхідними ресурсами заходів (Про затвердження прогнозних показників видатків із загального фонду державного бюджету на потреби оборони на період до 2023 року. 2010).

Розглядалося питання збільшення фінансування з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку України у середньо- та довгостроковій перспективі.

Забезпечення узгодженого розвитку всіх складових сил оборони передбачалося здійснити на основі системи оборонного планування як інтегрованої системи державного стратегічного планування.

Планувалося створити інтегровану систему управління ризиками у сфері безпеки та оборони.

Для досягнення перспективного обриса ЗС України та інших складових сил оборони, а також унормування їх діяльності було заплановано і організовано підготовку та розроблення проєктів нових нормативно-правових актів.

Особливістю розробленого бюлетеня були занадто амбітні прогнозні фінансові показники та безперспективна структура оборонного бюджету на період 2011–2015 рр., де частка на утримання особового складу ЗС України становила 75 %, а на підготовку військ – лише 5 %. Недостатньо обґрунтована була і чисельність особового складу ЗС України. Крім того, затвердження Стратегічного оборонного бюлетеня України у «старому» форматі порушило умови його узгодженості з Воєнною доктриною України та породило розбіжності у трактуванні «викликів і загроз воєнній безпеці», відсутність короткострокового оборонного планування на прикордонний конфлікт тощо. Пе-

редбачені у цьому бюлетені вихідні стратегічні орієнтири не відповідали реальним можливостям держави.

У подальшому неспроможність сектору безпеки і оборони України адекватно реагувати на зазначені виклики та загрози призвела до окупації російською федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь та збройного конфлікту на Сході України. Все це обумовило необхідність проведення невідкладних заходів із нейтралізації існуючих загроз національній безпеці України, набуття спроможностей сил оборони виконувати завдання за призначенням.

Зважаючи на вищевикладене, Рада національної безпеки та оборони України (далі – РНБО) 28 квітня 2014 року визначила завдання Кабінету Міністрів України (затверджені Указом Президента України від 28 квітня 2014 року № 468) щодо проведення в рамках комплексного огляду сектору безпеки і оборони України третього оборонного огляду в Міністерстві оборони та ЗС України. Крім того, цим же указом тимчасово зупинено у 2014 р. виконання заходів Державної комплексної програми реформування і розвитку ЗС України на період до 2017 року.

За результатами цього оборонного огляду було розроблено Стратегічний оборонний бюлетень України 2016 року, схвалений Указом Президента України від 6 червня 2016 року (Про Стратегічний оборонний бюлетень України. 2016). Він складався зі вступу, основних положень, системи управління силами оборони, механізмів імплементації оборонної реформи, мети та стратегічних цілей оборонної реформи, шляхів досягнення стратегічних цілей, а також заключної частини (прикінцевих положень) і додатків (глосарія і матриці).

Зазначений бюлетень був спрямований на забезпечення реалізації положень Воєнної доктрини України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, визначав стратегічні й оперативні цілі оборонної реформи та очікувані результати їх досягнення. Він також окреслював шляхи досягнення цілей оборонної реформи, кінцевим етапом якої стало б набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору. На його основі було розроблено Державну програму розвитку ЗС України, державні програми розвитку інших складових сил оборони, державні цільові оборонні програми.

Згідно з положеннями бюлетеню 2016 року до головних завдань оборонної реформи було віднесено:

- створення державної програми розвитку всіх аспектів оборонної та військової сфери до кінця 2020 року;
- приведення стандартів ЗС України до стандартів НАТО;
- оновлення правової бази в оборонній сфері;
- розмежування повноважень та створення окремих посад Головнокомандувача Збройних Сил України та начальника Генерального штабу Збройних Сил України;
- створення Комітету реформ Міністерства оборони України та Збройних Сил України для координації, моніторингу та оцінювання оборонної реформи;
- щорічне фінансування сектору безпеки і оборони у розмірі не менше 5 % запланованого обсягу ВВП, у тому числі на оборону – не менше 3 %;
- створення об'єднаного керівництва секторами безпеки і оборони;
- створення інтегрованої системи закупівель у Міністерстві оборони України;
- позбавлення Міністерства оборони України невласливих йому функцій;
- створення Сил спеціальних операцій як окремого роду військ за стандартами НАТО;
- поглиблення взаємодії із країнами-членами НАТО у сфері воєнної розвідки;
- реформування Військової служби правопорядку ЗС України у Військову поліцію;
- перебудову системи медичного та логістичного забезпечення;
- формування кадрового потенціалу ЗС України та інших складових сил оборони;
- створення, утримання та розгортання стратегічного резерву ЗС України.

Цей Стратегічний оборонний бюлетень України визначив п'ять стратегічних цілей оборонної реформи (відповідно до пріоритетності), а саме:

- об'єднане керівництво силами оборони відповідно до принципів і стандартів, прийнятих державами-членами НАТО;
- ефективна політика, системи планування і управління ресурсами у секторі оборони із використанням сучасних євроатлантичних підходів;
- оперативні (бойові, спеціальні) спроможності сил оборони, необхідні для гарантованої відсічі збройній агресії, оборони держави, підтримання миру та міжнародної безпеки;
- об'єднана система логістики і система медичного забезпечення, здатні надати підтримку всім компонентам сил оборони;

- професіоналізація сил оборони та створення необхідного військового резерву.

Очікуваним результатом оборонної реформи було визначено створення за принципами та стандартами, прийнятими у державах-членах НАТО, ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою сил оборони зразка 2020 року, здатних гарантовано забезпечити оборону держави та адекватно реагувати на воєнні загрози національній безпеці України, раціонально використовуючи при цьому наявний потенціал (спроможності) та ресурси держави (Якименко, Ю. (за заг. ред.). 2015).

Напередодні чергових Президентських виборів в Україні Указом Президента від 16 травня 2019 року № 225 було затверджено рішення про проведення Міністерством оборони України четвертого оборонного огляду (Про організацію планування в секторі безпеки і оборони України. 2019). Уже 29 травня 2019 р. Міністр оборони України затвердив План заходів із проведення оборонного огляду, у якому були визначено етапи, завдання, заходи та ресурсне забезпечення їх проведення, терміни, відповідальних за виконання та очікувані результати.

Виконання основного етапу стартувало 1 червня 2019 р. та складалося з п'яти основних процедур: оцінювання безпекового середовища; планування сил, у тому числі огляду спроможностей; планування ресурсів; формування перспективної моделі організації оборони, ЗС України та інших складових сил оборони; підготовка пропозицій до програмних документів розвитку, зокрема Стратегії воєнної безпеки України, Стратегічного оборонного бюлетеня України та комплексу програм та проєктів розвитку спроможностей ЗС України на період до 2025 року.

У грудні 2019 р. Міністерство оборони України, після погодження у Кабінеті Міністрів України, подало звіт за результатами проведеного оборонного огляду до РНБО України, яка затвердила його 24 березня 2020 р. після відповідного розгляду.

Результати огляду стали основою для розроблення Стратегії воєнної безпеки України (Стратегія воєнної безпеки України. 2021), державної програми розвитку Збройних Сил України та Плану оборони України (Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України. 2022), а також Стратегічного оборонного бюлетеня України, уведеного в дію Указом Президента України від

17 вересня 2021 р. № 473 (Про Стратегічний оборонний бюлетень України. 2021).

«У першій частині бюлетеня викладено підсумки оборонної реформи, яка реалізовувалася впродовж 2016–2020 років, та основні результати оборонного огляду, під час якого було здійснено оцінку стану та перспектив розвитку безпекового середовища й уперше розроблено опис майбутнього безпекового середовища до 2030 року. Також в ньому були викладені проблеми функціонування сил оборони в умовах наявних і потенційних загроз» (Глава держави затвердив Стратегічний оборонний бюлетень України. 2021).

Друга частина бюлетеню була присвячена визначенню основних напрямів реалізації воєнної політики України, формуванню перспективної моделі ЗС України та інших складових сил оборони й вимог до її побудови, визначенню основних спроможностей сил оборони, яких необхідно досягти. У ній викладено стратегічні цілі розвитку сил оборони на період до 2025 року, основні завдання та очікувані результати щодо їх досягнення.

«У Стратегічному оборонному бюлетені України сформульовано місію та бачення сил оборони зразка 2030 року, згідно з якою сили оборони об'єднані єдиним керівництвом і складаються з професійно підготовленого та вмотивованого особового складу, оснащені сучасним озброєнням і військовою (спеціальною) технікою, здатні забезпечити захист суверенітету й територіальної цілісності України, готові до ведення операцій у повітрі, на суші, на морі, ведення протидії в інформаційному просторі та кіберпросторі, спроможні діяти асиметрично, нестандартно, є проактивними та інтегрованими до євроатлантичної безпекової архітектури» (Глава держави затвердив Стратегічний оборонний бюлетень України. 2021).

Щодо кожної цілі розвитку сил оборони визначено завдання та перелік заходів для їх досягнення. Заходи та необхідні фінансові ресурси заплановано деталізувати у Державній цільовій програмі розвитку ЗС України до 2026 року.

Висновки. У рамках історико-ретроспективного аналізу автор узагальнив результати організації, формування та розроблення Стратегічних оборонних бюлетенів України за підсумками оборонних оглядів, проведених упродовж 2002–2021 років, а також оцінив результати реалізації цих документів для вироблення пропозицій щодо їх подальшого удосконалення.

Міністерство оборони України та інші складові сил оборони упродовж зазначеного періоду провели чотири оборонних огляди, за результатами яких були розроблені і затверджені Стратегічні оборонні бюлетені України. Правовими підставами для їх розроблення були Конституція України, Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Стратегія воєнної безпеки України, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України та інші нормативно-правові акти. До проведення оборонних оглядів в Україні залучали центральні органи виконавчої влади, провідні наукові установи, громадські організації, вітчизняних та іноземних експертів (радників) з питань оборони, у тому числі експертів Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи високого рівня та представників Офісу зв'язку НАТО в Україні.

Стратегічний оборонний бюлетень України став основним документом системного, відкритого, прозорого оборонного планування в державі за євроатлантичними стандартами, що визначає шляхи перебудови оборонної сфери держави, розвитку перспективної моделі ЗС України та інших складових сил оборони на довгострокову перспективу, поетапної їх трансформації для досягнення визначених цілей оборонної реформи, зокрема щодо нарощування спроможностей сил оборони до рівня, необхідного для забезпечення виконання поставлених їм завдань з оборони держави, відновлення її територіальної цілісності (у бюлетені 2021 року).

Структуру та зміст Стратегічних оборонних бюлетенів України як підсумкових документів оборонних оглядів, проведених Міністерством оборони України, формували з урахуванням стану воєнно-політичної обстановки у світі та навколо України, переліку викликів та загроз національній безпеці, необхідних спроможностей ЗС України та інших складових сил оборони, еко-

номічних та фінансових можливостей держави задовольнити їх потреби.

Поряд із позитивними моментами доцільно зупинитися на деяких негативних аспектах підготовки, розроблення та реалізації окремих бюлетенів, серед яких:

- відсутність унормованої єдиної функціональної системи планування у сфері безпеки і оборони, куди мають бути інтегровані всі складові оборонної сфери, а відповідно і організація та здійснення їх комплексного планування (зокрема синхронного проведення відповідних оглядів), а також розроблення відповідних документів;
- надмірна кількість стратегічних, програмних і планувальних документів з питань розвитку сил оборони, тривалий термін їх розроблення, погодження та затвердження керівництвом держави призводили до затримки їх реалізації до двох і більше років;
- відсутність гнучкості у реалізації цілей, проблемність внесення змін до стратегічних та програмних документів розвитку Збройних Сил України відтерміновувала або зовсім унеможлилювала внесення до них необхідних змін;
- відсутність показників економічного розвитку держави (внутрішнього валового продукту, рівня інфляції, зростання індексу цін тощо), а також прогнозних показників видатків державного бюджету на довгострокову перспективу унеможлилювала здійснення ефективного стратегічного планування у Міністерстві оборони України (Наливайко, А. 2024).

Напрямом подальших наукових досліджень має стати розроблення пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази оборонного планування та теоретико-методологічних основ формування основних планувальних документів для усунення вищезазначених (виявлених) проблемних моментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Вонсович, О. (2016). Стратегічний оборонний бюлетень України до 2020 р.: аналітичні оцінки. *Гілея*. Вип. 110, с. 364–369.

Глава держави затвердив Стратегічний оборонний бюлетень України. (2021). URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/111915> [дата зверн.: 23.06.2025].

Корендович, В. (2010). Другий оборонний огляд в Україні. Його попередні результати та виклики. *Оборонний вісник*. Вип. 2.

Крикун, П., Павленко, В. & Корендович, В. (2024). Розбудова системи оборонного планування України як ще один крок до НАТО. URL: <https://surl.li/txzxp> [дата зверн.: 23.06.2025].

Меліхов, О., Яковенко, А., Лазоренко, О. & Романюк, І. (2020). Оборонний огляд 2019–2020: підсумки, уроки та тенденції. *Воєнно-історичний вісник*. № 3 (37), с. 130–156.

Можаровський, В., Крикун, П. & Денежкін, М. (2012). Оборонний огляд в Україні: результати і висновки. *Наука і оборона*. № 4, с. 3–13.

Наливайко, А. (2022). Історико-правовий аналіз нормативно-правової бази стратегічного планування у сфері оборони України (1992–2022). *Воєнно-історичний вісник*. № 4 (46), с. 36–52.

Наливайко, А. (2023). Формування системи стратегічного планування в сфері оборони у 2000–2023 рр.: воєнно-історичний аналіз. *Воєнно-історичний вісник*. № 2 (48), с. 49–60.

Наливайко, А. (2024). Історико-ретроспективний аналіз організації та проведення оборонних оглядів Міністерством оборони України (2002–2020). *Воєнно-історичний вісник*. № 4 (54), с. 15–24.

Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI. (2010). *Відомості Верховної Ради України*. № 40, Ст. 527.

Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2018 року № 941. (2018). *Офіційний вісник України*. № 92, Ст. 3049.

Про затвердження прогнозних показників видатків із загального фонду державного бюджету на потреби оборони на період до 2023 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2010 р. № 568. (2010). *Офіційний вісник України*. № 51, Ст. 1705.

Про національну безпеку України: Закон України від 21.06. 2018 р. № 2469-VIII. (2018). *Відомості Верховної Ради України*. № 31, Ст. 241.

Про організацію оборонного планування: Закон України від 18.11.2004 р. № 2198-IV. (2004). *Відомості Верховної Ради України*. № 4, Ст. 97.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України»: Указ Президента України від 24.02. 2022 р. № 70. (2022). *Офіційний вісник України*. № 46, Ст. 2502.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року»: Указ Президента України від 17.06.2004 р. № 670. (2004). *Офіційний вісник України*. № 25, Ст. 1644.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392. (2020). *Офіційний вісник України*. № 75, Ст. 2377.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 вересня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17.09.2021 р. № 473. (2021). *Офіційний вісник України*. № 76, Ст. 4767.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 06.06.2016 р. № 240. (2016). *Офіційний вісник України*. № 45, Ст. 1641.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2012 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 29.12.2012 р. № 771. (2012). *Офіційний вісник України*. № 10, Ст. 366.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 травня 2008 року «Про проведення оборонного огляду»: Указ Президента України від 27 червня 2008 р. № 598. (2008). *Офіційний вісник України*. № 48, Ст. 1559.

Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей в Міноборони та ЗСУ. (2017). URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/rekomendacziyi-z-oboronного-planuvannya-na-osnovi-spromozhnostej-v-minoboroni-ta-zsu> [дата зверн.: 23.06.2025].

Руснак, І., Саганюк, Ф., Павліковський, А., Щипанський, П. & Павленко, В. (2019). *Оборонний огляд: український вимір 2014–2018*. К.: НУОУ, 196 с.

Якименко, Ю. (за заг. ред.). (2015). *Україна 2015–2016: випробування реформами (аналітичні оцінки)*. Київ: Центр Разумкова, 90 с.

REFERENCES

- Hlava derzhavy zatverdyyv Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy. (2021). [The Head of State approved the Strategic Defence Bulletin of Ukraine]. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/111915> [Accessed: 23.06.2025]. [in Ukrainian].
- Korendovych, V. (2010). Druhyi oboronnyi ohliad v Ukraini. Yoho poperedni rezultaty ta vyklyky [The second defence review in Ukraine. Its preliminary results and challenges]. *Oboronnyi visnyk*. Vyp. 2. [in Ukrainian].
- Krykun, P., Pavlenko, V. & Korendovych, V. (2024). Rozbudova systemy oboronnoho planuvannya Ukrainy yak shche odyn krok do NATO [Development of Ukraine's defence planning system as another step towards NATO]. URL: <https://surl.li/txzxpн> [Accessed: 23.06.2025]. [in Ukrainian].
- Melikhov, O., Yakovenko, A., Lazorenko, O. & Romaniuk, I. (2020). Oboronnyi ohliad 2019–2020: pidsumky, uroky ta tendentsii [Defence review 2019–2020: results, lessons, and trends]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 3 (37), s. 130–156. [in Ukrainian].
- Mozharovskiy, V., Krykun, P. & Dieniezhkin, M. (2012). Oboronnyi ohliad v Ukraini: rezultaty i vysnovky [Defence review in Ukraine: results and conclusions]. *Nauka i oborona*. № 4, s. 3–13. [in Ukrainian].
- Nalyvaiko, A. (2022). Istoryko-pravovyi analiz normatyvno-pravovoi bazy stratehichnoho planuvannya u sferi oborony Ukrainy (1992–2022) [Historical and legal analysis of the normative and legal framework of strategic planning in the field of defence of Ukraine (1992–2022)]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 4 (46), s. 36–52. [in Ukrainian].
- Nalyvaiko, A. (2023). Formuvannya systemy stratehichnoho planuvannya v sferi oborony u 2000–2023 rr.: voienno-istorychnyi analiz [The formation of a strategic planning system in the field of defence in 2000–2023: a military-historical analysis]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 2 (48), s. 49–60. [in Ukrainian].
- Nalyvaiko, A. (2024). Istoryko-retrospektyvnyi analiz orhanizatsii ta provedennia oboronnykh ohliadiv Ministerstvom oborony Ukrainy (2002–2020) [Historical-retrospective analysis of the organization and conduct of defence reviews by the Ministry of Defence of Ukraine (2002–2020)]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 4 (54), s. 15–24. [in Ukrainian].
- Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On the national security of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 21.06. 2018 r. № 2469-VIII. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 31, art. 241. [in Ukrainian].
- Pro orhanizatsiiu oboronnoho planuvannya [On the organization of defence planning]: Zakon Ukrainy vid 18.11.2004 r. № 2198-IV. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 4, art. 97. [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy “Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy na period do 2015 roku” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine “On the Strategic Defence Bulletin of Ukraine for the period until 2015”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.06.2004 r. № 670. (2004). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 25, art. 1644. [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy “Pro vvedennia v diu planu oborony Ukrainy ta Zvedenoho planu terytorialnoi oborony Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine “On the introduction of the Defence Plan of Ukraine and the Consolidated Plan of Territorial Defence of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02. 2022 r. № 70. (2022). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 46, art. 2502. [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku “Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of September 14, 2020 “On the National Security Strategy of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 r. № 392. (2020). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 75, art. 2377. [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 travnia 2016 roku “Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine dated May 20, 2016 “On the Strategic Defence Bulletin of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 06.06.2016 r. № 240. (2016). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 45, art. 1641. [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 veresnia 2021 roku “Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of September 20, 2021 “On the Strategic Defence Bulletin of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.09.2021 r. № 473. (2021). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 76, art. 4767. [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2012 roku “Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of

December 29, 2012 “On the Strategic Defence Bulletin of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 29.12.2012 r. № 771. (2012). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 10, art. 366. [in Ukrainian].

Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 30 travnia 2008 roku “Pro provedennia oboronnoho ohliadu” [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of May 30, 2008 “On conducting a defence review”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27 chervnia 2008 r. № 598. (2008). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 48, art. 1559. [in Ukrainian].

Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky [For the principles of domestic and foreign policy]: Zakon Ukrainy vid 1 lytnia 2010 roku № 2411-VI. (2010). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 40, art. 527. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia oboronnoho ohliadu Ministerstvom oborony [On approval of the Procedure for conducting a defence review by the Ministry of Defence]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 zhovtnia 2018 roku № 941. (2018). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 92, art. 3049. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia prohnosnykh pokaznykiv vydatkiv iz zahalnoho fondu derzhavnoho biudzhetu na potreby oborony na period do 2023 roku [On approval of forecast indicators of expenditures from the general fund of the state budget for defence needs for the period until 2023]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 lytnia 2010 r. № 568. (2010). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 51, art. 1705. [in Ukrainian].

Rekomendatsii z oboronnoho planuvannia na osnovi spromozhnosti v Minoborony ta ZSU. (2017). [Recommendations on Capability-Based Defence Planning in the Ministry of Defence and the Armed Forces of Ukraine]. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/rekomendaciyi-z-oboronno-go-planuvannya-na-osnovi-spromozhnostej-v-minoboroni-ta-zsu> [Accessed: 23.06.2025]. [in Ukrainian].

Rusnak, I., Sahaniuk, F., Pavlikovskiy, A., Shchypanskyi, P. & Pavlenko, V. (2019). *Oboronnyi ohliad: ukraïnskyi vymir 2014–2018* [Defence review: Ukrainian Dimension 2014–2018]. K.: NUOU, 196 s. [in Ukrainian].

Vonsovych, O. (2016). Stratehichni oboronnyi biuleten Ukrainy do 2020 r.: analitychni otsinky [Strategic Defence Bulletin of Ukraine until 2020: analytical assessments]. *Hileia*. Vyp. 110, s. 364–369. [in Ukrainian].

Yakymenko, Yu. (ed.). (2015). *Ukraina 2015–2016: vyprovuvannia reformamy (analitychni otsinky)* [Ukraine 2015–2016: tests of reforms (analytical assessments)]. Kyiv: Tsentrazumkova, 90 s. [in Ukrainian].

Andrii NALYVAIKO

PhD of Technical Sciences, Associate Professor

The National Defence University of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0675-9603>

HISTORICAL-RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF STRATEGIC DEFENCE BULLETINS OF UKRAINE (2002–2021)

Through analysis, synthesis, comparison, and generalization, the author studied the establishing and development of defence planning in the context of improving one of its main final documents – the Strategic Defence Bulletin of Ukraine. The article analyses the progress of planning and development of the Strategic Defence Bulletins of Ukraine based on the results of defence reviews conducted during 2002–2021, which are one of the main components of defence planning in assessing the state and readiness of Defence Forces to perform their tasks. The source base of the study was the relevant regulatory legal acts, scientific works dedicated to defence reviews and documents developed by the Ministry of Defence of Ukraine, as well as the author's personal experience gained during participation in the scientific substantiation of the specific procedures for developing the Strategic Defence Bulletins of Ukraine.

In general, noting the constant development of the defence planning system in the Defence Forces and the improvement of its regulatory and legal documents (in particular, the Strategic Defence Bulletins of Ukraine) over a certain period (2002–2021), negative aspects were identified in the preparation, development and implementation of each one. Given the above, the development of proposals for improving the regulatory and legal framework of defence planning and the theoretical and methodological foundations of the formation of basic planning documents in order to eliminate the identified issues are the perspective areas of further scientific research.

Keywords: *defence planning, defence review, Strategic Defence Bulletin, security environment assessment, Military Security Strategy.*